

РОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНИХ ПРОБЛЕМ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

На психологічну службу в системі освіти покладаються великі сподівання, що втілюються мало не в месіанських завданнях, покликаних допомогти педагогічному колективу нормалізувати навчально-виховний процес, а саме: сприяти повноцінному особистісному та інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, створювати умови для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку, забезпечувати індивідуальний підхід до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення, здійснювати профілактику і корекцію інтелектуального та особистісного розвитку дитини. За такої широкої та універсальної спеціалізації посада практичного психолога подекуди сприймається неадекватно: його вважають помічником або психіатром вчителів, другом або Бабаєм дітей, адміністративним працівником тощо. Відтак практичним психологам доводиться перейматися проблемами професійної ідентифікації і відстоювати позицію, що часто суперечить позиції педагогів. Часто-густо це спричинює вороже ставлення до практичного психолога, тому що “психолог як представник відносно нової професії в педагогічній системі є внутрішнім джерелом інновацій в ній, тому що його діяльність може бути небезпечною для інерційного і консервативного педагогічного колективу” [1; с. 31]. Додамо, суттєвою причиною ворожості стає тривога, неусвідомлений страх щодо здатності психолога виявити особистісну проблему вчителя.

Отже, чиновники від освіти та педпрацівники можуть запобігати його справжній діяльності, дистанціюючи практичного психолога від виконання безпосередніх обов'язків. Вони його переорієнтують і завантажують іншими завданнями. Тоді критерієм його професійності стає “паперова робота”, “титанічна праця” безглузлого накопиченні статистичних даних (що,

як правило, спотворені фактором соціальної бажаності) і вміння вдало грати в ігри “Гарне дослідження”, “Зріс відсоток”, “Доповідь на педраді”, “Я знаю, що робити з флегматиками” тощо.

На жаль, чималий відсоток практичних психологів переймаються зовнішніми формалізованими та організаційними проблемами. У цій “кипучій діяльності” власне відсутня суто психологічна робота. Наголошуємо, діагностом-соціологом в педагогічній галузі, вихователем учителів, незалежним експертом, провісником дидактичних інновацій може бути не обов’язково практичний психолог. Власне тут представлена педагогіка, методика викладання, статистика, фізіологія, гігієна, медицина, що лише дотичні до психології [3]. Така роздута спеціалізація практичного психолога створює підґрунтя для його дискредитації як унікального спеціаліста, знання і вміння якого полягають у можливості дослідити глибинно-психологічні характеристики суб’єкта і відстежити соціально-психологічні прояви його особистісної проблеми.

Додатковим джерелом неадекватного сприймання психологічної служби є викривлення у розумінні істинної суті психологізації навчально-виховного процесу. Під психологізацією переважно розуміють афектацію та напруженість у стосунках з учнями (сльози та каяття). Також вчителі вимагають від практичних психологів впровадження у навчально-виховний процес спеціальних психологічних прийомів, за допомогою яких таємно сподіваються вирішити задавлені проблеми навчання і виховання.

Насправді проблема не у психологічних прийомах, не в їхньому дефіциті, бо психологічних прийомів як таких взагалі не існує. Просто є більш вдала методика викладання і є менш вдала. М.А. Степанова, зокрема, зазначає, що “актуальною є задача зближення теорії і практики, впровадження розробок наукової психології в освітній процес” [4; с. 83]. Проблема не у зближенні теорії і практики, а в тому, *чому* ця практика власне *не стає* практикою, *чому* теорія *не прикладається*, не засвоюється на емпіричному рівні. Ми також не згодні із твердженням Є.І. Ісаєва:

“Неефективність сучасної психологічної підготовки вчителів криється... в особливостях традиційної педагогічної практики” [2; с. 50]. Педагогіка схильна вирішувати свої методологічні проблеми з історичних позицій, тоді як їх слід розв’язувати, виходячи з проблеми особистості педагога. А проблема в тому, що педагог *особистісно відчужений* від адекватної та ефективної практики.

Психологічна служба має бути в першу чергу орієнтована на дослідження глибинно-психологічних характеристик особистості, що викривлюють процес щоденного спілкування вчителів і учнів у площину деструктивного маніпулювання. Практичні психологи покликані розвивати рефлексивні навички дорослих і дітей й навчати їх встановлювати соціальний контроль.

Неадекватний характер взаємодії суб’єктів навчально-виховного процесу зумовлює фундаментальні викривлення у взаєморозумінні і суттєво спотворює сам навчально-виховний процес, що зрештою вимагає реформування загальної середньої освіти і впровадження красивих, однак беззмістовних інновацій. Декларована переорієнтація педагогіки на суб’єкт-суб’єктну парадигму відносин спрямована долати змістові недоліки роботи школи шляхом формальних змін, які лишень оновлюють дистанцію між вчителем і учнем. Проблема ж залишається: вчителі та учні у переважній більшості не готові взаємодіяти на особистісному рівні, а тому надають перевагу рольовому нехтуванню одне одного.

Суть труднощів навчально-виховного процесу – особистісна проблематика вчителів, яка заважає їм здійснювати адекватне навчання і виховання. Компенсуючи свої особистісні проблеми, вчителі не усвідомлюють того, що виходять не з педагогічної теорії, а з власного неадекватного бачення педагогічної реальності. Відтак нема сенсу нагадувати вчителям прописні педагогічні істини. Їх слід особистісно коригувати, чого психологічна служба не робить, очевидно, з етичних міркувань. Особистісну проблематику не можна подолати в режимі тренінгів,

ділових ігор чи доповідей на психолого-педагогічних семінарах. Особистісну проблему належить коригувати. Тільки психологічно відкоригований вчитель здатний здійснювати соціальний контроль, ефективно впроваджувати методику навчання й адекватно виховувати.

Отже, підготовка практичних психологів повинна передбачати професійний розвиток умінь здійснювати особистісну психокорекцію. Тому психологічна служба повинна спрямовувати практичних психологів на виконання суто психологічних завдань, пов'язаних з безпосереднім вивченням і корекцією глибинно-психологічних характеристик учасників навчально-виховного процесу.

Література:

1. Варламова Е.П., Степанов С.Ю. Рефлексивная диагностика в системе образования // Вопросы психологии. – 1997. – № 5. – С. 28 - 43.
2. Исаев Е.И. Проблемы проектирования психологического образования педагога // Вопросы психологии. – 1997. – № 6. – С. 48 - 57.
3. Пахальян В.Э. Каким должен быть или каким может быть психолог, работающий в системе образования // Вопросы психологии. – 2002. – № 6. – С. 103 - 112.
4. Степанова М.А. Профессия: практический психолог // Вопросы психологии. – 2001. – № 5. – С. 80 - 85.